

Obnovili pamätník hrdinovi posledného letu

V decembri tohto roku uplynulo už osemdesiatpäť rokov od leteckej havárie s tragickými následkami, ku ktorej došlo vo vzdušnom priestore vajnorského letiska pri Bratislave. Jej výsledkom bolo celkom zničené lietadlo a následne smrť čatára polného pilota letca Antonína Valeša, ktorý zomrel po operácii v nemocnici. Zrekonštruovaný pamätník tohto letca odhalili 26. 9. 2011 neďaleko súčasného medzinárodného Letiska M. R. Štefánika, kde si ho dlhé roky nikto nevšimol.

Náš príbeh sa začal 21. 6. 1902 v dome č. 129 v Týnci Panenskom (dnes Panenský Týnec) v okrese Louny. Tam sa vtedy narodil Janovi Valešovi (1874 - 1906) a Alžbete rodenej Labkovej (1882 - 1959) syn, ktorému dali meno Antonín. Detstvo prežil v rodnej obci, kde bol jeho otec obuvníkom, a v nie príliš vzdialenom Slavětíne, kde bývali starí rodičia Josephus a Maria. Keď mal Toník štyri roky, zomrel mu otec. Matka sa neskôr vydala za Josefa Bradáča, ktorý mal v obci kolársku živnosť. K otčimovi mal blízky vzťah, oslovoval ho „tatínku“. Po skončení trojtriednej ľudovej a pokračovacej školy sa vyučil v miestnom strojnomo zámočníctve Aloisa Trnku.

Významné postavenie vo verejnom živote a v oslobodeneckom úsilí českého národa si aj

počas 1. svetovej vojny udržiavalo sokolské hnutie. Takisto Tonda, ako mu hovorili kamaráti a známi, sa aktívne zapojil do činnosti miestnej

telovýchovnej jednoty Sokol. V máji 1922 A. Valeša odvedli do čs. brannej moci a už 1. 10. nastúpil pravidelnú vojenskú prezenčnú službu

■ Breguet Bre.XIVA.2 - jedno z lietadiel, na ktorých sa školil A. Valeš v Chebe. V titule A. Valeš (sediaci na kryte motora lietadla sprava) ako žiak Pilotnej školy Leteckého učilišťa v Chebe v roku 1924

■ Podoba památníka před obnovou (marec 2011), vpravo památník po slávnostnom odhalení

v Leteckom pluku čís. 1 v Prahe, ktorému velil mjr. Karel Huppner. Po prezentácii ho na druhý deň odoslali do Vzduchoplaveckého učilišťa (veliteľ mjr. franc. arm. Jean Personne, od 6. 11. 1922 kpt. Vilém Stanovský), umiestneného v Štefánikových kasárňach v Chebe, kde absolvoval vojenský výcvik a potom bol kresličom v učilištných dielňach. Práve pôsobenie v učilišti malo vplyv na jeho rozhodnutie stať sa pilotom.

Už v polovici marca 1924 ho zaradili do Pilotnej školy (veliteľ npor. František Tomšovský) chebského Leteckého učilišťa (veliteľ škpt. Bedřich Starý), kde postupne prešiel elementárnym a pokračovacím (jedno- a dvojsedadlovým) pilotným výcvikom, v ktorom dosahoval veľmi dobré výsledky. Po vymenovaní za pilota letca (diplom č. 221) ho 18. 2. 1925 premiestnili na Slovensko, k Leteckému pluku 3 „Generála letca M. R. Štefánika“ s veliteľstvom v Nitre. Jeho dočasným veliteľom bol od 1. 2. 1925 pplk. Rudolf Holeka, ktorý túto funkciu prevzal po pplk. Robertovi Schwarzovi. Vojaka Valeša prideliili k nitrianskej (pozorovacej) letke 5. Tam ho v marci 1925 povýšili do hodnosti slobodníka, v máji na desiatnika a v auguste na čatára. Už predtým ho 1. 5. 1925 vymenovali za poľného pilota letca. V druhej polovici roka 1925 absolvoval stíhací výcvik v Pokračovacej pilotnej škole jednosedadlovej Leteckého učilišťa v Chebe. Po návrate do Nitry ho 7. 12. 1925 premiestnili z letky 5 k (stíhacej) letke 31. Tá však v máji 1926 zmenila dislokáciu. Presunuli ju na letisko vo Vajnorochoch. V rámci ďalšieho zvyšovania kvalifikácie Valeša v lete 1926 vyslali do Chebu do kurzu nočného lietania. Od 1. 10. mu na jeden rok povolili ďalšiu dobrovoľnú činnú službu.

Životný osud čatára Valeša sa tragicky naplnil 16. 12. 1926. V ten deň plnil plánované úlohy leteckého výcviku s Aviou B.21 (výr. č. 63), ktorá sa vtedy stala najrozšírenejším čs. stíhacím lietadlom. Prvé stroje dostalo letectvo v júni 1925. Podľa výrobného čísla patrila Valešova Avia do prvej série vyrobených lietadiel. V praktickej prevádzke sa však na nich často vyskytovali poruchy v palivovom systéme. Stroj patril letke 31, organizačne

začlenenej do II. perute s veliteľstvom vo Vajnorochoch. V priebehu cvičenia sa vo výške asi 700 m vznietilo v lietadle palivo a stroj začal horieť. Pilot sa ho však nepokúsil opustiť na padáku, ale rozhodol sa s horiacou Aviou núdzovo pristáť. Keď už bol asi päť metrov nad zemou, z lietadla vyskočil. Stalo sa to v chotári vtedajšej Bratislavskej Iľvanky (dnes Ivanka pri Dunaji). Po dopade na zem sa ťažko zranil. Stroj sa zrútil neďaleko a celkom zhorel. Pilota previezli do Divíznej nemocnice 9 v Bratislave (dnes historická budova Úradu vlády SR na Námestí slobody), kde podstúpil operáciu vrátane amputácie pravej dolnej končatiny. V ten istý deň (16 hodín po havárii) však na následky početných zranení v nemocnici zomrel. Mal iba dvadsaťštyri rokov. Posledná rozlúčka príslušníkov bratislavskej posádky s nebohým pilotom sa uskutočnila 20. 12. Po nej jeho telesné pozostatky naložili do železničného vagóna a dopravili do stanice Louny. Odtiaľ ich previezli do Týnca Panenského. Rakvu s mŕtvym telom vystavili 22. 12. v miestnej sokolovni, kde sa pri nej striedala čestná sokolská stráž. Pohreb sa konal 23. 12. 1926.

Na mieste pádu lietadla postavili neskôr památník. Roky stál pod rozložitou hruškou. Vzdialený vzdušnou čiarou asi 250 m od mohyly M. R. Štefánika. Možno aj preto si Valešovu nehodu v minulosti mnohí Ivančania nesprávne spájali s tra-

gickou smrťou slovenského veľikána. Po oplotení priestoru bratislavského letiska umiestnili tabuľu z památníka na breh jarku za plotom. V lete ostávala zarastená burinou, v zime zapadnutá snehom. Skrytá pred zrakmi okoloidúcich, tak ako bol zabudnutý čin prostého hrdinu, mladého obrancu svojej vtedajšej mladej vlasti...

Štátne zástavy Českej republiky a Slovenskej republiky spolu so zástavami Európskej únie a Slovenského leteckého zväzu gen. Dr. M. R. Šte-

■ Čatár Antonín Valeš

fánika (SLZ), čestná stráž, vojenská hudba, polozenie vencov a kytíc, tóny štátnych hymien, príhovory hostí, účasť príbuzných pilota Valeša - synovca Pavla a prasynovca Daniela Valešovcov, hymnická pieseň. Taký bol obraz slávnostného aktu odhalenia obnoveného památníka. Na jeho rekonštrukcii sa bezprostredne podieľali členovia bratislavskej pobočky SLZ. S významným finančným príspevkom MO SR a štátneho podniku Letové prevádzkové služby SR. Pomohla aj obec Ivanka pri Dunaji. Po toľkých rokoch, ktoré uplynuli od tragického letu, sa tak navrátila úcta a zároveň bol vzdaný hold mladému pilotovi, ktorý statočne obstál v poslednej ťažkej skúške svojho krátkeho života. ■

■ Autor článku v rozhovore so synovcom a prasynovcom A. Valeša